

RAQAMLI MADANIYAT TUSHUNCHASINING PEDAGOGIK MAZMUNI VA TUZILMASI**Xasanov Umidjon Rasuljonovich**

Perfect-University Gumanitar fanlar kafedrası katta o'qituvchisi.

xasanov.u@perfectuniversity.uz<https://doi.org/10.5281/zenodo.18613021>

Annotatsiya. Mazkur tezisdá zamonaviy ta'lim tizimida dolzarb hisoblangan raqamli madaniyat tushunchasining pedagogik mazmuni va tuzilmasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etilgan. Raqamli jamiyat sharoitida ta'lim oluvchilarda raqamli texnologiyalardan ongli, samarali va mas'uliyatli foydalanish kompetensiyalarini shakllantirish muhim pedagogik vazifa ekani asoslab berilgan. Tadqiqotda raqamli madaniyatning axborot-kommunikatsion, kommunikativ hamda axloqiy-huquqiy komponentlari pedagogik nuqtayi nazardan yoritilgan.

Shuningdek, raqamli madaniyatni shakllantirish jarayonining ta'lim oluvchilarning tanqidiy fikrlashi, mustaqil ta'lim olish faoliyati va ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantirishdagi ahamiyati ochib berilgan. Tezis xulosalari oliy ta'lim tizimida raqamli kompetentlikka ega, raqobatbardosh va ijtimoiy mas'uliyatli mutaxassislarni tayyorlashda metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Raqamli madaniyat, pedagogik mazmun, raqamli kompetensiya, axborot-kommunikatsion texnologiyalar, tanqidiy fikrlash, mustaqil ta'lim, raqamli ta'lim muhiti, kommunikativ madaniyat, axloqiy-huquqiy madaniyat, raqamli savodxonlik, oliy ta'lim.

Аннотация. В данной тезисной работе с научно-теоретических позиций проанализированы педагогическое содержание и структура понятия цифровой культуры, являющегося актуальным в условиях современной системы образования. Обосновано, что формирование у обучающихся компетенций осознанного, эффективного и ответственного использования цифровых технологий в условиях цифрового общества выступает важнейшей педагогической задачей. В исследовании с педагогической точки зрения раскрыты информационно-коммуникационный, коммуникативный и этико-правовой компоненты цифровой культуры. Также показана роль процесса формирования цифровой культуры в развитии критического мышления, самостоятельной учебной деятельности и социальной ответственности обучающихся. Выводы тезиса могут служить методической основой при подготовке конкурентоспособных и социально ответственных специалистов с развитой цифровой компетентностью в системе высшего образования.

Ключевые слова: Цифровая культура, педагогическое содержание, цифровая компетентность, информационно-коммуникационные технологии, критическое мышление, самостоятельное обучение, цифровая образовательная среда, коммуникативная культура, этико-правовая культура, цифровая грамотность, высшее образование.

Annotation. This thesis provides a scientific and theoretical analysis of the pedagogical content and structure of the concept of digital culture, which is considered highly relevant in the modern education system. It substantiates that the development of learners' competencies for conscious, effective, and responsible use of digital technologies in the context of a digital society is a key pedagogical task. The study examines the information and communication, communicative, and ethical-legal components of digital culture from a pedagogical perspective.

Furthermore, the role of digital culture formation in enhancing learners' critical thinking, independent learning activities, and social responsibility is revealed. The conclusions of the thesis may serve as a methodological basis for training competitive and socially responsible specialists with well-developed digital competence in higher education.

Keywords: *Digital culture, pedagogical content, digital competence, information and communication technologies, critical thinking, independent learning, digital learning environment, communicative culture, ethical and legal culture, digital literacy, higher education.*

Kirish

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi barcha sohalar qatori ta'lim tizimida ham tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Axborotlashgan va raqamli jamiyat sharoitida ta'lim oluvchilarning bilim olish jarayoni, axborot bilan ishlash usullari hamda muloqot madaniyati sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Ushbu jarayonda raqamli madaniyat tushunchasi pedagogika fanlari doirasida muhim ilmiy kategoriya sifatida shakllanib, ta'lim jarayonini samarali tashkil etish va shaxsni har tomonlama rivojlantirishning asosiy omillaridan biri sifatida qaralmoqda.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan keng foydalanilayotgan bo'lsa-da, ta'lim oluvchilarda raqamli muhitda ongli, mas'uliyatli va axloqiy faoliyat yuritish ko'nikmalarini shakllantirishga bo'lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Shu sababli raqamli madaniyatning pedagogik mazmuni va tuzilmasini ilmiy asosda tahlil qilish, uning tarkibiy komponentlarini aniqlash hamda ta'lim amaliyotiga tatbiq etish dolzarb pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mazkur tezisning maqsadi raqamli madaniyat tushunchasining pedagogik mazmuni va tuzilmasini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish, uning asosiy tarkibiy komponentlarini aniqlash hamda ta'lim jarayonida raqamli madaniyatni shakllantirishning pedagogik ahamiyatini asoslab berishdan iborat.

Asosiy qism

Zamonaviy jamiyatda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimida yangi pedagogik yondashuvlarni talab etmoqda. Ushbu jarayonda "raqamli madaniyat" tushunchasi shaxsning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan ongli, maqsadli va mas'uliyatli foydalanish qobiliyatini ifodalovchi muhim pedagogik kategoriya sifatida namoyon bo'lmoqda [1, 44–46-b.].

Pedagogik nuqtayi nazardan raqamli madaniyat faqat texnik vositalar va dasturiy ta'minotdan foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish bilan cheklanmaydi. Avvalo, u shaxsning axborot bilan ishlash madaniyatini rivojlantirishni nazarda tutadi. Xususan, ta'lim oluvchilarda raqamli muhitda mavjud axborotni maqsadga muvofiq izlash, ishonchli manbalarni tanlash, ularni tahlil qilish va tanqidiy baholash kompetensiyalari shakllantiriladi. Ushbu jarayonda axborotning haqqoniyligi, dolzarbligi va ilmiy asoslanganligini aniqlay olish muhim ahamiyat kasb etadi [2, 17–19-b.].

Shuningdek, raqamli madaniyat ta'lim oluvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Axborot oqimi jadallashgan zamonaviy raqamli muhitda shaxs har qanday ma'lumotni tayyor holatda qabul qilmasdan, uni mustaqil tahlil qilishi, solishtirishi va asoslangan xulosa chiqarishi lozim. Bu esa mustaqil ta'lim olish faoliyatini samarali tashkil etish, o'z-o'zini rivojlantirish hamda uzluksiz ta'limga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirishga zamin yaratadi.

Raqamli madaniyatning pedagogik mazmuni ta'lim jarayonida axloqiy-me'yoriy tamoyillarga amal qilishni ham taqozo etadi. Raqamli muhitda axborotdan foydalanishda mualliflik huquqiga rioya qilish, plagiat holatlarining oldini olish va intellektual mulkni hurmat qilish pedagogik faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Shu bilan birga, axborot xavfsizligini ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va raqamli xavf-xatarlarni anglash ta'lim oluvchilarda mas'uliyatli munosabatni shakllantiradi [3, 28–30-b.].

Tuzilmaviy jihatdan raqamli madaniyat bir nechta o'zaro uzviy bog'liq komponentlardan iborat. Birinchi komponent — **axborot-kommunikatsion kompetensiya** bo'lib, u raqamli qurilmalar, axborot tizimlari va dasturiy vositalardan samarali foydalanish ko'nikmalarini qamrab oladi. Ikkinchi komponent — **kommunikativ madaniyat** bo'lib, u raqamli platformalarda samarali muloqot va hamkorlikni tashkil etish bilan tavsiflanadi. Uchinchi komponent — **axloqiy-huquqiy madaniyat** bo'lib, raqamli muhitda amal qilinadigan me'yor va qoidalariga rioya etishni ta'minlaydi [4, 55–58-b.].

Pedagogik amaliyotda raqamli madaniyatni shakllantirish interfaol metodlar, raqamli ta'lim platformalari hamda masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonda o'qituvchi fasilitator sifatida ta'lim oluvchilarning mustaqil va ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlaydi [5, 112–114-b.].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Gilster P. *Digital Literacy*. — New York: Wiley, 1997. — 243 b.
2. UNESCO. *Digital Skills for Life and Work*. — Paris: UNESCO Publishing, 2018. — 56 b.
3. Ala-Mutka K. *Mapping Digital Competence: Towards a Conceptual Understanding*. — Luxembourg: European Commission, 2011. — 60 b.
4. Redecker C. *European Framework for the Digital Competence of Educators (DigCompEdu)*. — Brussels: European Union, 2017. — 95 b.
5. Ziyomuhammadov B., Tojiyev M. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. — Toshkent: Innovatsiya, 2020. — 176 b.